

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук професора КОВАЧ І.В. на дисертаційну роботу КЛІТИНСЬКОЇ Оксани Василівни на тему «Комплексне обґрунтування ранньої діагностики, профілактики та поетапного лікування карієсу у дітей, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22-стоматологія

1. Актуальність теми дослідження. Сучасна стоматологія має вагомі наукові здобутки у вирішенні питань патогенезу, лікування і профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей. Проте, висока розповсюдженість карієсу зубів та його ускладнених форм, існування вираженого обтяженого взаємозв'язку патології тканин зуба із несприятливим впливом зовнішніх і внутрішніх чинників ставить цю проблему в першочерговий ряд. При цьому прослідковується певна незадовільність результатів навіть від застосування сучасних профілактичних заходів. Результати епідеміологічних досліджень, проведених в різних регіонах України, показують збільшення поширеності та інтенсивності проявів основних стоматологічних захворювань. В цьому плані значний інтерес для клініцистів та науковців можуть представляти розробки по вивченню резистентності твердих тканин постійних зубів після їх прорізування.

Тому, беззаперечно розробка нових методологічних підходів для підвищення ефективності заходів, направлених на ранню діагностику уражень твердих тканин зубів та їх лікування і профілактику являється перспективним напрямком в дитячій терапевтичній стоматології, що і склало актуальність представленого наукового дослідження.

2. Наукова новизна дослідження і достовірність отриманих результатів. Наукові новизна і результати досліджень ґрунтуються на значному числі отриманих пошукувачем наукових здобутків під час

виконання дисертаційного дослідження. Глибокий та всебічний аналіз клінічних, численних лабораторних досліджень дозволив вивчити вплив макро- та мікроелементів на процеси де- і ремінералізації емалі постійних зубів та обґрунтувати патогенез карієсу зубів у дітей, що проживають в умовах дефіциту фтору і йоду. На підставі узагальнення клініко-лабораторних методів дослідження розроблена клінічна модель ранньої діагностики декомпенсованих форм карієсу зубів. Вперше, на підставі всебічного і поглибленого аналізу результатів мікробіологічних досліджень доведено превалювання кислотопродукуючої бактерії *Streptococcus sobrinus* у дітей, які постійно проживають в умовах природного біогеохімічного дефіциту фтору та йоду і це дало підстави для розробки способу диференційованої профілактики карієсу зубів. Крім того, автором вперше створено прогностичну модель утворення та прогресування карієсу у дітей, які проживають в умовах природного біогеохімічного дефіциту фтору та йоду, що враховувалось при розробці програм профілактики карієсу зубів. Дисертантом представлено обґрунтування клініко-організаційних заходів, спрямованих на вдосконалення системи ранньої діагностики, профілактики та поетапного лікування стоматологічних захворювань у дітей, які проживають в умовах природного біогеохімічного дефіциту фтору та йоду. Доведена висока ефективність науково-обґрунтованих схем профілактичних заходів, направлених на запобігання виникнення карієсу зубів у молодих людей з вагогим наочним доказом у вигляді результатів співставлювального аналізу в групах порівняння.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень та заключення, що сформульовані в дисертації. Дисертаційна робота КЛІТИНСЬКОЇ Оксани Василівни складає значний обсяг фактичного матеріалу, за яким визначено відповідні висновки. Він вміщує дані за результатами клінічних, лабораторних та статистичних досліджень. Клінічні дослідження в значній мірі обґрунтовані проведеними епідеміологічними спостереженнями. Методи клінічного та лабораторного характеру, що

використані в дисертаційній роботі, з доцільним і сучасним аналізом цифрових даних в динаміці спостереження у дітей, що визнано і рекомендовано ВООЗ в подібних випадках, виконаних в умовах клініки, слід визнати як адекватні до запланованих наукових завдань з відповідним рівнем інформативності. Достовірність отриманих результатів ґрунтується на спостереженнях достатнього обсягу клінічного матеріалу. Використані автором методи досліджень дозволили об'єктивно підтвердити і матеріалізувати позитивність клінічного ефекту від застосування запропонованої поетапної лікувально-профілактичної схеми профілактики карієсу постійних зубів і успішно досягти мети, справившись з вирішенням поставлених задач.

4. Цінність для науки і практики. Проведені автором дослідження дозволили обґрунтувати та розробити комплексну функціонально-організаційну модель профілактики та лікування карієсу зубів у дітей, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору і йоду та довести її ефективність, що дало змогу практикуючим лікарям-стоматологам планувати індивідуальні поетапні схеми профілактики карієсу зубів в дитячому віці.

Найбільшої результативності можна досягти лише за умов чітко спланованих профілактичних заходів при диспансерному забезпеченні спостереження з врахуванням недостатності фтору або йоду. Динамічний контроль за стоматологічним статусом дітей в групах порівняння дозволяє констатувати їх високу ефективність. Це стосується і дітей, комплексне обстеження яких засвідчило виражену дієвість впроваджених розроблених схем запобігання розвитку карієсу постійних зубів у них, що заслуговує на широке впровадження їх в закладах охорони здоров'я.

5. Оцінка змісту дисертаційної роботи. Дисертаційна робота займає 260 сторінок комп'ютерного тексту, проілюстрованого рисунками, таблицями, діаграмами. Структура її складається із «Вступу», «Огляду літератури», розділів «Об'єкти, матеріали та методи дослідження», п'яти

розділів власних досліджень, узагальнень результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій та додатків. Список літературних джерел налічує 320 посилань.

У “Вступі” сформульовані актуальність вибраного напрямку досліджень, сформульовані мета і завдання, наведено відомості про наукову новизну, практичну значність, особистий внесок здобувача, апробацію та публікації.

Особливих зауважень до розділу не виникло. Однак автор в першому пункті ставить не дуже конкретне завдання дослідження. Бажано було б також при вивченні патогенезу карієсу зубів у дітей в умовах дефіциту фтору та йоду збудувати математичну або експериментальну модель за умов дослідження чинників. В науковій новизні перший абзац не являється вперше встановленою новизною, а встановлений взаємозв'язок не описано конкретно і в чому він полягає, а це і являється науковим здобутком дисертанта. Не дуже зрозумілим є вислів біогеохімічні параметри ротової рідини (стор. 11).

Розділ 1 “Огляд літератури” (стор. 16 – 72) складається із п'яти підрозділів, які достатньо повно представлені у вигляді аналізу наукової інформації з питання, яке вивчає дисертант, стосовно факторів та мікроелементів, що негативно або позитивно впливають на формування твердих тканин зубів.

Досить об'ємно і конкретно представлені характерні якості лікарських засобів, що застосовуються для профілактики карієсу зубів, а також проаналізована їх ефективність. Коротке резюме, яке наведене в кінці розділу, обґрунтовано наводить на думку про актуальність та необхідність проведення наукових пошуків в даному напрямку.

Зауваження. Загальний обсяг сторінок даного розділу дуже великий і перебільшує 20% всієї дисертаційної роботи. В розділі є стилістично невдалі фрази та майже відсутні дані про діагностику і лікування карієсу зубів.

Розділ 2 “Матеріали та методи дослідження” (стор. 73 – 91) складається із дев’яти підрозділів, присвячених висвітленню клінічних, лабораторних та статистичних методів дослідження. В сукупності у всіх підрозділах даного розділу приведені клініко-лабораторні методики, які дозволяють об’єктивно оцінювати отриманні клінічні результати, що дає змогу контролювати ефективність запропонованих схем профілактики.

Зауважень до розділу не виникло.

У розділі 3 “Оцінка результатів епідеміологічних досліджень стоматологічних захворювань у дітей Закарпаття” (стор. 92 – 131) представлені результати епідеміологічних досліджень щодо стоматологічної захворюваності у дітей Закарпаття. Дисертантом встановлено, що поширеність та інтенсивність карієсу зубів в дитячому віці на тлі біогеохімічного дефіциту фтору та йоду дещо більша в порівнянні із середньостатистичними даними по Україні. Автором доведено, що при неконтрольованій гігієні порожнини рота в перші роки після прорізування, зуби вкриті товстим шаром карієсогенної зубної бляшки, яка і являється основним чинником ураження зубів карієсом.

Особливих зауважень до розділу не виникло. Цінним та науково обґрунтованим є те, що в цьому розділі автор провів факторний аналіз, який показав, що застосування відповідних гігієнічних засобів забезпечує мінімальну захворюваність на карієс зубів та його ускладнення. Однак в кінці розділу немає змістовного заключення та висновків.

Розділ 4 “Оцінка результатів вивчення мікроелементозів та його корекція у дітей, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду” (стор. 132 – 152) присвячений вивченню та аналізу мікроелементного складу (за даними дослідження волосся) в організмі дітей, що постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду. Дисертантом встановлена залежність стоматологічної захворюваності від ступеня дефіциту різних мікроелементів, його тривалості та адаптаційних можливостей організму дитини. Крім того автором досить вдало

обґрунтовано розрахунок харчового добового раціону для корекції рівня мікроелементів, що позитивно впливає на перебіг стоматологічної захворюваності. В цьому розділі Клітинська О.В. доводить, що збалансоване харчування, як немедикаментозний метод профілактики основних стоматологічних захворювань, являється недостатнім для дітей із суб- та декомпенсованою формою карієсу зубів та потребує проведення екзогенної профілактики лікарськими засобами.

Розділ в цілому змістовний та логічний. Особливих зауважень до розділу не виникло. Однак відсутність співставлення статистичних даних в табл. 4.2 та 4.3 між групами не дає змогу провести поглиблений аналіз і зробити відповідні висновки чи це є закон, чи тенденція до змін. В кінці розділу немає загального заключення або висновків, що було б доцільним.

В розділі 5 “Результати оцінки стоматологічного статусу та визначення його кореляції з біохімічними показниками ротової рідини у дітей з різним ступенем активності карієсу, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду” (стор. 153 – 167) представлено результати досліджень, які дозволили встановити зміни таких біохімічних показників в ротовій рідині, як кальцій, фосфор та лужна фосфатаза. Дисертантом отримані нові дані щодо кореляційної залежності між вмістом кальцію, фосфору та лужної фосфатази та встановлено, що у дітей із множинним карієсом зубів кількість кальцію в ротовій рідині достовірно більша в порівнянні із здоровими.

Автором отримані досить цікаві дані та встановлено кореляційну залежність між факторами ризику утворення та прогресування множинного карієсу зубів у дітей від їх етнічної належності. Дисертант в цьому розділі доводить, що найбільш значимі ознаки карієсогенної ситуації у порожнині рота виявлені у дітей на фоні погіршення реологічних та фізичних властивостей ротової рідини.

Особливих зауважень до розділу не виникло. Однак, не дуже вдала назва розділу. Автор в назві пише результати вивчення слини, а вивчає

ротову рідину. При цьому матеріал бажано викладати від третьої особи, а не від першої, як це представлено в дисертації.

Розділ 6 “Результати дослідження біоценозу та факторів імунітету порожнини рота у дітей з різним ступенем активності карієсу, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду” (стор. 168 – 191) присвячено вивченню мікробіоти ротової рідини і зубного нальоту та sIgA у дітей в залежності від етнічної належності.

В умовах проведених досліджень отримано нові дані про особливості біоценозу та місцевого імунітету у дітей Закарпаття в залежності від етнічної належності, що має велике значення до оцінки стоматологічного здоров'я в них. Пріоритетність наукових здобутків автора підтвердив порівняльний аналіз результатів, отриманих в групах спостереження.

Особливих зауважень до розділу не виникло. Однак повторювання методик проведення забору матеріалу, яке освітлено у 2 розділі, не є доцільним. Крім того незрозумілими являються фрази “ромська поширеність” та “ромська інтенсивність” карієсу. Подекуди матеріал викладено від третьої особи, а не від першої та в кінці розділу немає узагальнення у вигляді висновків.

В розділі 7 “Результати розробки та впровадження ранньої діагностики, профілактики та поетапного лікування карієсу у дітей” (стор. 192 – 226) обґрунтовано та розроблено регіональну модель профілактики та поетапного лікування дітей Закарпаття, що включає в себе від навчання гігієнічному вихованню батьків і дітей до екзогенної і ендогенної профілактики та корекції харчування в умовах дефіциту фтору і йоду. Матеріал розділу викладено змістовно та доцільно з багаточисельною кількістю таблиць і рисунків. Добре написано заключення в кінці розділу.

Особливих зауважень до розділу немає. Однак, нажаль, немає віддалених результатів після застосування запропонованої схеми профілактики. За рекомендаціями ВООЗ про позитивні результати профілактики можна стверджувати через 5 років застосування.

У розділі “Аналіз і узагальнення результатів дослідження” (227 – 254) в певній послідовності приводиться узагальнення результатів клініко-лабораторних досліджень, які залишають місце для роздумів. Наводиться підсумок, що стверджує про ефективність розроблених і впроваджених схем поетапної профілактики виникнення та лікування карієсу зубів шляхом екзогенної та ендогенної корекції резистентності емалі зубів. Дисертантом створено доказову базу щодо їх ефективності і це дозволило підвищити ступінь мінералізації емалі постійних зубів та зменшити кількість каріозних уражень в них.

Зауважень до розділу немає.

Висновки відповідають змісту дисертації, отримані кінцеві результати вказують на необхідність широкого впровадження даних наукових розробок в клінічну практику. Основні напрацювання опубліковані в багаточисельних наукових роботах у фахових виданнях, збірниках наукових праць та оприлюднені на науково-практичних конференціях.

Незважаючи на виявлені незначні недоліки принципів зауважень щодо суті роботи, оформлення, подання матеріалу в дисертації та викладених результатів немає.

Автореферат та опубліковані роботи повністю відображають основний зміст дисертації.

В якості дискусії хотілось би задати наступні питання:

1. Яка кратність проведення розробленої Вами схеми поетапної профілактики карієсу зубів у дітей Закарпаття і чи залежить вона від ступеню мінералізації емалі зубів?
2. З якою метою Вами було вивчено антибіотикочутливість культури *Streptococcus sobrinus* і чому отримані результати не знайшли своє місце в схемі лікування? Ви рекомендуєте застосовувати антибіотик для профілактики карієсу зубів у дітей змішаних етнічних груп?
3. В чому полягає особливість ранньої діагностики карієсу зубів у дітей Закарпаття?

4. Яка економічна ефективність запропонованих Вами профілактичних заходів в порівнянні з іншими?

ВИСНОВОК. Дисертаційна робота КЛІТИНСЬКОЇ Оксани Василівни на тему «Комплексне обґрунтування ранньої діагностики, профілактики та поетапного лікування карієсу у дітей, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду» являється закінченим науковим дослідженням, присвяченим вирішенню наукової проблеми і направлена на зниження ризиків виникнення карієсу зубів в дитячому віці.

За актуальністю, обраною метою, визначеними завданнями, обґрунтованістю і достовірністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням дисертаційна робота КЛІТИНСЬКОЇ О.В. відповідає вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 стосовно дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор заслуговує пошукуваного наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент

Завідувач кафедри дитячої стоматології
ДЗ "Дніпропетровська медична академія
МОЗ України", доктор медичних наук,
професор

